JORMA KURVINEN

VIIMEISEEN MIEHEEN

SAGA
EGMONT

Viimeiseen mieheen

Jorma Kurvinen

Viimeiseen mieheen

Saga Egmont

Viimeiseen mieheen

Kannen kuva: SA-kuva
Teos on julkaistu historiallisena dokumenttina, jonka kieli kuvastaa julkaisuaikansa näkemystä.
Copyright © 1986, 2026 Jorma Kurvinen and SAGA Egmont
Kaikki oikeudet pidätetään.
ISBN: 9788727357393

1. POD-painos

Tätä teosta tai sen osia ei saa kopioida tai jakaa ilman oikeudenomistajan lupaa. Teoksen käyttö tekoälyn kouluttamiseen tai tekstin- ja tiedonlouhintaan on kielletty ilman oikeudenomistajan lupaa.

www.sagaegmont.com/finland
Saga Egmont kuuluu Egmont-konserniin, jonka omistaa Egmont-säätiö. Säätiö tukee haavoittuvassa asemassa olevia lapsia ja nuoria.

Vognmagergade 11, 2, 1120 København K, Denmark

Pohjoisrintama 1943

Miehistä näki, että he olivat huomanneet kirjurin lähestymisen. Postin saapuminen sai heidät valpastumaan.

Vaikka ihan väärät miehet siellä nyt norkoilivat kirjeitä. Topi laski ainakin puolikymmentä lomallelähtijää. Mitä postia he nyt enää tarvitsivat. Paitsi Kettunen tietysti, naisiltaan.

Kettusen läpitumma olemus siellä seisoikin aivan joukkueen ulkotiloihin tehdyn pöydän vieressä. Topi yritti mielessään arvioida naisten makua. Kettunen ei ollut minkään Casanovan oloinen, tasapaksu, kantikas tyyppi. Pitkäselkäinen ja lyhytjalkainen. Mutta kai naisille riitti, että oli tumma ja kiharatukkainen.

– Tarpeeksi paljo saksalaisen näköinen! hän tuhahti puoliääneen.

Topin vieressä korsun oviaukolla seisoskeleva Leskisen Paavo liikahti.

– Hä?

– Ittekseni täsä vaan.

Leskisen Paavo oli suurin piirtein samaa kaliiperia kuin Ket-

tunen, mutta yhtä vaalea kuin tämä oli tumma. Ja vastakohta muutenkin joka tavalla. Paavo oli yhden naisen mies, kihloissa Esterinsä kanssa. Ja uskovainen. Kettunen taas oli ketkale, ollut jo ennen sotaa, toimiessaan myyjänä kirkonkylän osuuskaupan rautapuolella. Sillä saakelilla oli sekatavarassa vakituinen heila, Aholan Kerttu, mutta mies piti varaheiloja ainakin kaupungissa ja naapurikirkonkylällä.

Kotipuolessa oli monta Kettusta komeampaa miestä, jotka jäivät ilman, mutta naulakauppiaan pirulaisella oli sellaiset naisleuat, että puhui tytön kuin tytön selälleen. Niin he olivat joskus kateuksissaan tulleet puhuneeksi.

Mutta osasi Paavokin soittaa suutaan eikä välttämättä jäänyt sanaa velkaan. Mutta se puhui ihan eri asioista kuin Kettunen. Ja samoistakin asioista eri tavalla.

Topi tunsi Paavon katseen kasvoillaan. Oli se äsken jotakin kuullut hänen murahduksestaan. Sen ilmekin viittasi siihen. Hälventääkseen toisen ajatukset Topi kysyi:

– Vieläkö sinä Esteriltä ootat kirjettä ennen lomille lähtöä?

Heidän oli määrä lähteä ensi yön lomalaiskuljetuksessa. Sillä tavalla jokainen mies ehtisi kotiinsa juhannusaatoksi. Ja päivää ennenkin.

– Enpä oikein usko, Paavo veikkasi. – Se kirjoitteli jo edellisessä selviksi ne asiat, joista piti vielä puhua… Miten se sinä meinaat viettää lomasi? Siinäkö kotikylällä?

Paavosta saattoi aavistaa hienoisen epävarmuuden. Niin kuin se olisi mielessään puntaroinut, kysyäkö vai ei. Heillä ei ollut täällä tapana udella toistensa asioista, jos toinen ei ottanut niitä itse puheeksi. Elettiin ihan tarpeeksi tiiviisti muutenkin.

– Siinä kai minä koululla…

Topi tuli oikeastaan vasta nyt ajatelleeksi, että muitakin vaih-

toehtoja olisi ollut olemassa. Hän oli pitänyt itsestään selvänä, että menee sinne velipojan koululle. Siellä hänellä oli käytössään vinttihuone, niin kuin kotona konsanaan. Ei hän ollut edes tullut kysyneeksi Helenalta, sopiko hänen tulla siihen kälyn vastuksiksi.

Kirkonkylä oli muodostunut kotiseuduksi ja koulu Topin kodiksi joskus kolmekymmentäluvun puolivälissä, kun Aarnen ja Helenan virat vakinaistettiin ja he saattoivat ilman riskiä ottaa johtajaopettajan nuoremman veljen luokseen. Siihen asti, äidin kuolemasta eteenpäin, Topi oli ollut »hoidossa» äidin sisaren, Martta-tädin, talossa. Selvemmin sanottuna ilmaisena renkinä. Kuin punikkisotavankina. Vaikka isän punakaartilaisuudesta ja kuolemasta Hennalan vankileirillä ei saanutkaan sanoa kenellekään sanan sanaa. Niin kuin ei äidin keuhkotaudistakaan. Ettei Martta-tädin ja talon maine kärsisi.

Ne vuodet olivat olleet pientä helvettiä alle rippikouluikäiselle pojalle. Täti oli yksioikoinen kristillis-porvarillinen sielu, joka näki sisarensa poikien elämässä pelkästään ansaitun Jumalan tuomion. Isä oli noussut esivaltaa ja Jumalaa vastaan, samaahan se tarkoitti, ja Jumala rankaisi – ei ainoastaan antamalla oikeuden tapahtua jonkin hiekkamontun reunalla Hennalassa – vaan lisäksi istuttamalla punikin vaimoon häpeällisen taudin, johon tämä muutamaa vuotta myöhemmin menehtyi.

Varjellakseen sisarensa poikaa – ja samalla kai itseäänkin – niin sosialismin kuin keuhkotaudinkin basilleilta Martta-täti ohjasi hänet elämään tervettä, puhdashenkistä elämää. Siihen kuului kaikkinaisen sosialisminpelon ja menneisyydestä puhdistautumisen lisäksi urheilua, liikuntaa ja itsensä karaisemista. Topin huoneen lämpö ei saanut nousta kahdeksantoista asteen yläpuolelle. Lämpimässä kun saattoi itää monenlaisia paheita: mukavuudenrakkaus, velttous, sukupuolisten halujen herääminen ja

yleinen rappio. Niiden välttämiseksi kuului karaisuun myös ahkeruus työn tekemisessä, koulunkäynnissä ja riittävän aikainen ylösnouseminen puoli kuuden tietämissä – silloin alkoivat talon ensimmäiset työt navetalla.

Se hyöty kaikesta puurtamisesta oli ollut, että talosta lähtiessään Topi ei ollut tuntenut jääneensä aivan ylipääsemättömään kiitollisuudenvelkaan: hän oli maksanut työllään ylöspitonsa.

Kotiutuminen velimiehen koululle ja koko uudelle paikkakunnalle ei ollut sekään ollut ihan kivutonta, mutta lopulta se oli tapahtunut sitäkin perusteellisemmin.

Alkuperäiset paikkakuntalaiset olivat hyväksyneet Topin yhdeksi heistä. Siihen viittasivat Paavon sanatkin, kun hän asian loppuun tuumailtuaan sai suunsa auki:

– Mitäs sanot? Raaskitko uhrata päivän tai kaksi sokkelitalkoisiin? Esterin kanssa aiotaan rakentaa tulevana kesänä, jos nyt kaikki mennee niin ku on suunniteltu. Ei mittää isoa taloa, mutta kuitenki oikein sokkelin päälle. Meillä on tontti jo erotettuna siellä Puurusenniemessä.

Leskisen Paavo oli Hirsijärven miehiä. Niistä oli Paavon lisäksi vain Karppisen Pentti lähdössä lomalle. Ja Pentillä oli varmasti töitä itselläänkin, vaikka kyllähän se kaverinsa talkoisiin tulisi itku maksaa hiertäen.

– Tulen tietysti, Topi lupasi. – Ja tulevat varmasti Kettunen ja Haaralaki.

Paavo hymyili tietävästi.

– Kyllä kai. Jos naishommiltaan kerkijävät.

– On kai se nyt joku raja naimisellaki, Topi sanoi. – Tuokoot naiset mukanaan, jos eivät ees päiväksi niistä erroon pääse.

Haarala seisoi pöydän luona heti Kettusen vieressä. Se oli va-

rustautunut tälle lomalle jo monen viikon ajan. Hankkinut saksalaisilta hienointa mahdollista konjakkia. Ja likööriäkin.

»Sen verran, että on makeampaaki, jos sattuu ihan piikainen viinakurkku jollekki!», Haarala oli resottanut. »Muutama ryyppy vaan. Ei näitä ole tarkoitus kuin kraanaan kaataa.»

Se oli viina-asioissa ihan eri linjoilla kuin Kettunen.

»Minä en sekota koskaa ryyppyreissuja ja naisasijoita», Kettunen oli paheksunut katsellessaan Haaralan hankintaoperaatioita. »Joku morraali kuitenki näisäki hommisa olla!»

Haarala oli nauranut naulahuijarin puheille.

»Hyvähän se on teijän komijampien miesten puhua. Mutta sanopa kuka nainen on niin hullu, että lähtee tämmöisen matkaan ihan selevin päin? Pelkkää nokkaa koko mies!»

Haaralan puheissa oli pikkuisen perääkin. Kun Topi katsoi pöydän suuntaan, hän sai mieleensä Jimmy Duranten tai mikä se isonenäinen näyttelijä oli ollut amerikkalaisissa kuvissa ennen sotia. Haarala oli pieni, hintelä mies, mutta tuollaista korsteenia sai varmasti etsiä tuloksetta koko divisioonasta.

Noilla kahdella oli suuret suunnitelmat. Ne olivat koko kevään ajan valkanneet kaikista Kettusen kirjeenvaihtoystävistä sopivimmat ja jakaneet ne keskenään. Reputetuistakin oli vielä riittänyt kaupiteltavaa toisille.

»Kävisittä nyt helkkarissa joku kokeilemassa onneanne!» Kettunen oli mekastanut. »Sen verran kauniita kirjeitä sentään, ettei kannattais antaa niitten mennä ihan hukkaan…»

Sitä ei ollut kukaan kiistänyt. Moni mies Pioneerikomppaniassa oli turvautunut Kettuseen saadakseen pikkuisen tekstiapua omiin kirjeisiinsä. Ja jos sen lisäksi vielä käytettiin Haaralan hivelevänkaunista sänkykäsialaa, tytön piti olla täydellisesti epäromanttinen, jos kirjeellä ei ollut mitään tehoa.

Huijareilla oli tiukka ohjelma:

»Yö ja tyttö. Ja pari vapaapäivää siinä loman puolivälissä!»

»No mikä näissä on muka vikana?» Karppisen Pentti oli äl-listellyt katsoessaan hylättyjen kuvia, joista toinen toistaan viehkeämpi naiseläjä ihmetteli suurin silmin elämää.

»Ei tietenkää mikkää», Kettunen oli torjunut. »Herra varjelkoon! Mutta mekään ei ehitä joka paikkaan. Kiertue on pitäny suunnitella niin, että ehitään aina seuraavaksi yöksi uuteen paikkaan… Jos niin ei olis, niin minähän menisin suoraan tänne Vaasaan.»

Kettunen oli nostanut esiin Karppisen Pentin noteeraaman kuvan. Havahtunut sitten:

»Mutta sullehan tämä soppii ku lompakko rahamiehen persetaskuun… On sen verran kaukanaki ettei synny mittää hämminkejä.»

Kettunen ei ehdottanut sitä vakavissaan. Pioneerijoukkueessa ei ollut ainuttakaan miestä, joka ei olisi tiennyt sitä sataprosenttisen turhaksi. Karppisen Pentin ja Kaisun väliin ei tulisi ketään, ei läheltä eikä kaukaa. Ei naista eikä miestä. Hirsijärven korpikylän suurimman talon emännän ja isännän tarina tunnettiin kansakouluajoilta saakka eikä kukaan ollut milloinkaan edes kuvitellut, että kumpikaan edes vilkaisisi karsinansa ulkopuolelle. Ei ollut tarvettakaan, jos Topi oikein arvasi.

Kun Topi katsoi Penttiä, joka seisoi hiukan kauempana pöydästä Laurilan Jaskan kanssa, hän huomasi ajattelevansa, että joku vieras saattaisi erehtyäkin Pentin suhteen. Jykevän, riskin hirsijärveläisen kasvot toivat mieleen intohimoisen, voimakkaasti tuntevan ihmisen. Ja tätä kuvaa vahvisti kokemus sodan edellisiltä vuosilta ja välikesästä: Pentissä oli räjähtävää reaktiokykyä. Hän oli erinomainen pikajuoksija ja loistava pesäpalloilija, vaikka ei

ennättänytkään harjoitella. Hänen intohimonsa kun olivat siellä Hirsijärvellä: Salmelan Kaisu ja maa.

Ne olivat menneet naimisiin saman vuoden juhannuksena, kun Topi oli keväällä koulujen loppuessa tullut veljensä luokse asumaan. Ja Pentillä oli ollut intohimo maata kohtaan jo silloin. Se oli ostanut metsätienesteillään jokaisen aarin, minkä pystyi hankkimaan. Ja kääntänyt suon viljelmäksi jokaiselta metriltä johon kynnet pystyivät. Kotitalo oli ollut aivan keskitasoinen mökki vielä pojan syntyessä, mutta hirsijärveläisten mukaan Pentti oli sitä laajentanut siitä saakka kun oli oppinut kävelemään.

»Jos ei muuta, niin ainaki se keräsi hevosenpaskat tieltä omille pelloilleen voimaksi…»

Karppisen vieressä seisovassa kersantissa oli kaljuudesta huolimatta jotakin samaa kuin Karppisessa itsessään. Ei ainoastaan raamit, vaikka nuo kaksi olivat Pioneerijoukkueessa ainoat yli satakahdeksankymmentä senttiä pitkät miehet. Ainakin yhtä selkeä yhteinen ominaisuus oli kummastakin huokuva varmuus. Kersantti Jaakko Laurila ja alikersantti Pentti Karppinen tiesivät kumpikin mitä halusivat. Vaikka halusivat ilmeisesti aika tavalla erilaisia asioita.

Pentissä oli yllättävää sosiaalista mielenlaatua. Hän oli kirkonkylän poikien kertoman mukaan huolehtinut kavereistaan jo alakouluikäisestä. Hirsijärveläisillä ei ollut ollut helppoa: ne olivat joutuneet tulemaan tiettömän taipaleen takaa kirkonkylälle, asettumaan eräänlaisina sen ajan mierolaisina taloihin, jotka kunnan maksamaa korvausta vastaan majoittivat kouluevakon johonkin pirttinsä nurkkaan. Talven mittaan he olivat joutuneet kestämään koti-ikävän lisäksi monenlaista pottuilua niskan päällä olevien kirkonkylän koululaisten taholta. Ja joskus aikuistenkin. Senkin sortin tyhmyyttä kun aina riitti.

Karppisen Pentti oli ollut heikompiensa suoja. Rauhanrakentaja »älkää nyt viittikö» -tyyliin, aluksi. Mutta tarpeen vaatiessa kovakin: »Piruako te tuosta Artosta rassaatte? Jos teijän on välttämättä tultava aina jonku silimille, niin valikkaa semmoinen, josta on vastustaki. Vaikka nyt kokkeilette aluksi minnuun…»

Artto oli änkyttänyt. Änkytti silloin tällöin yhä vieläkin. Ja sen vuoksi toiset koulupojat olivat olleet sen kimpussa niin pitkään, että ottivat Karppisen Pentiltä turpiinsa, kolmekin yhtä aikaa, ja tilanne rauhoittui taas vähäksi aikaa koulun pihalla.

Hirsijärven miehet turvautuivat täälläkin mielellään Karppiseen, joka yhdessä Laurilan kanssa hoiteli useimmat asiat, kun joukkueen johtaja Pernu oli sellainen kuin oli.

Laurilan Jaska antoi kaiken avun Karppiselle, niin kuin jokaiselle muullekin miehelle, ilman välittäjiäkin. Sen minkä nyt joukkueen varajohtajana pystyi. Mutta Laurila teki sen vain, kun joku tuli itse pyytämään. Omasta aloitteestaan hän ei sekaantunut kenenkään asioihin. Topi muisti vain yhden sellaisen tapauksen. Jaska oli joskus kolmekymmentäluvun puolivälissä tullut ehdottamaan hänelle suojeluskuntaan liittymistä.

Topi muistaisi sen ikänsä. Sateen ropinankin osuuskaupan näyteikkunoitten markiisikankaisten auringonsuojien pintaan, kun he olivat kiiruhtaneet suojaan keskellä hellepäivää yllättäneeltä kuurolta. Hänellä oli ollut uusi koukkutankoinen urheilupyörä, kapeat renkaat, käsijarrut ja kaikki.

Se oli hänen ensimmäinen oma polkupyöränsä, kevään uittotöistä saaduilla urakkarahoilla hankittu, niin kuin golffaritkin ja valkoiset tennistossut. Aarne ja Helena olivat sanoneet, etteivät he ottaisi häneltä ylöspidosta mitään ennen kuin hänellä olisi säännöllinen työ, vaan hän saisi laittaa rahoillaan mitä nuori mies nyt kipeimmin tarvitsi.

Se oli ollut Aarnen velanmaksua. Heidän vanhin veljensä, Ilmari, jota Topi ei ollut oikeastaan koskaan tullut kunnolla tuntemaankaan, oli lähettänyt meriltä Aarnelle rahat, että tämä pystyi käymään seminaarin. Luultavasti veljet olivat sopineet, että Aarne sitten työntäisi vuorostaan nuorinta eteenpäin. Semmoisin ajatuksin Aarne oli pistänyt Topin hakeutumaan Teollisuuskouluun, johon hänet oli hyväksyttykin, mutta koulu oli sitten jäänyt sodan vuoksi.

Siinä osuuskaupan markiisin alla Jaakko oli ensin kysellyt kuin muina miehinä, oliko hän tulossa keskiviikkona pesäpalloharjoituksiin. Kehaissut sitten hänen ulottuvuuttaan polttajana ja laukaissut heti päälle:

»Sitä minä oon ihmetelly, että mikset sinä liity suojeluskuntaan. Niin ku kaikki toisetki urheilumiehet.»

Topi muisti miten sisikunnassa oli vihlaissut ilkeästi. Siinä oli nyt tapahtumassa se kaikkein pahin. Ilmitulo. Hän oli huomannut, että isän punakaartilaisuus oli ollut Helenalle ja Aarnelle yhtä hirvittävä asia kuin Martta-tädillekin. Salaisuus, jonka peittämiseksi tehtiin melkeinpä mitä tahansa.

»Me olemme kärsineet siitä jo tarpeeksi», Helena oli itkenyt joku kerta, kun heidän oli ollut pakko puhua asiasta kolmestaan.

Topi ei ollut onnistunut pitämään naamaansa järjestyksessä, ja Aarne oli kiiruhtanut tukemaan vaimoaan:

»Sinä olet niin paljon nuorempi ja ollut siellä tätisi suojissa, ettet pysty tajuamaan tätä. Mutta me olemme jo kerran menettäneet virat, vaikka oltiin koevuosilla, kun joku sai urkituksi selville, että isä oli punakaartissa.»

Topi ei ollut juuri kertonut vuosistaan tädin »hoivissa». Miksipä ne sillä tulivat, olleet mitä olleet. Ja tiukkaa heillä oli ollut jokaisella kolmella. Aarnella opiskellessaan vähillä rahoilla, Ilma-

rilla jossakin maailman merillä, ja hänelläkin omissa ympyröissään.

»Ainoa mitä minä toivon», Helena oli hätäillyt, »on se, ettei menneisyyttä enää täällä kaiveta esiin. Kai se meidänkin tuomiomme päättyy joskus!»

Ja nyt sitten hän oli Laurilan Jaakon ystävällisyyden vuoksi joutunut kiperään paikkaan. Jaakko, öhytalon huoleton ja railakas nuori-isäntä, ei tietenkään osannut kuvitellakaan mitään hämärää opettajaparista ja johtajaopettajan velimiehestä.

Mutta Topi ei ollut ruvennut valehtelemaankaan. Se olisi tuntunut jollakin tavalla epärehelliseltä sekä Jaakkoa että isävainajaa kohtaan. Isän aatemaailman kieltämiseltä. Jota kaikki tämä salailukin jo oli.

Topi tunsi yhä vielä, täällä Karjalan korvessa, miten vaikealta oli tuntunut, kun hän oli pakottanut itsensä sanomaan:

»Se voi olla monellaki tappaa pikkuisen vaikeaa. Enkä minä ole niin varma ootko sinä pyytämässäkään, kun kuulet minusta tottuuven.»

Jaakko oli katsonut häneen äänettömänä. Uusi sateenryöppy oli iskenyt kirkonkylän kimppuun ja hakannut markiisikangasta ja osuuskaupan peltikattoa kuin läpi yrittäen. Vesi oli syöksynyt kohisten alas nurkalla olevaa ränniä ja räiskynyt heidän lahkeilleen.

»Se on tottuus niin, että minun ja Aarnen isä oli punakaartilainen. Kuoliki Hennalaan, kun niistä pahimpija ammuttiin.»

»No entä sitten?»

Hän oli tuijottanut läpi sateen paiskomien pisaroiden Laurilan nuoreenisäntään. Silmille tulleet vesiroiskeetko lie vaikuttaneet näkemiseen vai jännityskö oli saanut veret pakkautumaan päähän, kun Jaakko näkyi kuin usvan takaa.

PAHIN ON VIELÄ EDESSÄ

Kun Topi Laakso lähtee sotaan Kannakselle, hän tuntee olonsa kotoisaksi. Pioneerikomppania koostuu paljolti tutuista Hirsijärven miehistä. Matkassa on myös onnea. Vuoteen 1943 tultaessa kaikki tutut miehet ovat hengissä ja kotiinpaluu saattaa koittaa minä hetkenä hyvänsä.

Sodan kauhut eivät kuitenkaan ole ohi. Viimeisinä päivinään rintamalla Laakso joutuu todistamaan ystäviensä kaatumisia ja haavoittumisia. Sota on muuttanut peruuttamattomasti myös Hirsijärveä, johon virtaa orpoja, leskiä ja arpeutuneita miehiä...

Jorma Kurvinen (1931–2002) oli suomalainen kirjailija, joka tunnetaan riipaisevista sotaromaaneistaan. Kurvinen sai Valtion kirjallisuuspalkinnon kolmesti.

SAGA
EGMONT

ISBN 978-87-27-35739-3